

Gebiedsprogramma Zeeland

Quicksan veehouderij en
plantaardige landbouwsectoren

Opdrachtgever: Provincie Zeeland

Datum: 01/05/2023

- De provincie Zeeland is een landbouw-provincie met veel akkerbouw. Om bij te dragen aan het behalen van de Zeeuwse stikstofdoelen worden ook van de veehouderij maatregelen verwacht.
- Daarom wordt in deze quickscan in beeld gebracht wat de kenmerken zijn van deze Zeeuwse veehouderij en plantaardige sectoren. Ook kenmerkende economische parameters komen aan bod. Daarnaast worden de kansen en bedreigingen van de verschillende duurzaamheidsopgaven benoemd. Tot slot volgt een beschrijving van mogelijk aanvullend onderzoek.

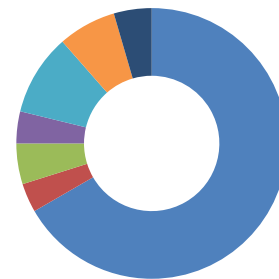
Dierlijke sectoren - foto huidige situatie

- Het aandeel van de Zeeuwse veehouderijbedrijven in de landelijke veestapel is beperkt en loopt uiteen van 0,1 tot 2,7% per diersoort.
- De gemiddelde omvang van de melkveehouderij is met 120 melkkoeien groter dan het gemiddelde Nederlandse bedrijf (107 melkkoeien). De gemiddelde omvang van de bedrijven in de intensievere sectoren (kalveren, pluimvee, varkens) is kleiner dan gemiddeld.

	Aantal bedrijven met.....	Aantal dieren	Aandeel Zeeland in veestapel Nederland	Gemiddeld aantal dieren per bedrijf
Melkkoeien	192	23.088	1,5%	120
Vleeskalveren	10	1.174	0,1%	117
Melkgeiten	14	3.677	0,8%	263
Fokzeugen (op zeugen en gecombineerde bedrijven)	11	2.989	0,4%	272
Vleesvarkens (op vleesvarkensbedrijven)	28	25.577	0,6%	913
Leghennen	20	1.143.356	2,7%	57.168
Vleeskuikens	13	708.831	1,5%	54.525

Verdeling sectoren - aantal bedrijven

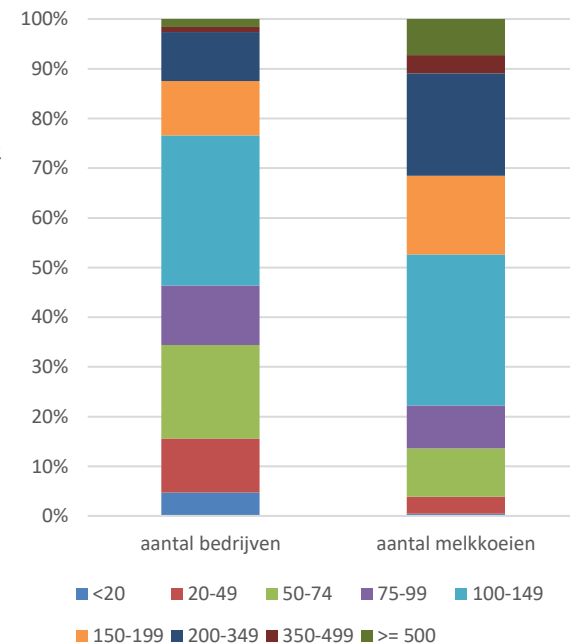
- Melkkoeien
- Vleeskalveren
- Melkgeiten
- Fokzeugen (op zeugen en gecombineerde bedrijven)
- Vleesvarkens (op vleesvarkensbedrijven)
- Leghennen
- Vleeskuikens

Melkveehouderij - ontwikkeling

- In 2022 waren 192 bedrijven met melkkoeien aanwezig, waar 23.088 melkkoeien werden gehouden, dit is 1,5% van de landelijke melkveestapel. Het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf bedroeg in Zeeland 120 melkkoeien (107 in Nederland). In totaal waren er 89 bedrijven met een omvang van minder dan 100 melkkoeien (5.127 melkkoeien, 22% van het aantal dieren), 79 bedrijven met meer dan 100 en minder dan 200 melkkoeien (10.686 melkkoeien, 46% van het aantal dieren) en 24 bedrijven met een omvang van meer dan 200 melkkoeien (7.275 melkkoeien, 32% van het aantal dieren).
- Het aantal bedrijven is ten opzichte van 2010 met 20% gedaald, van 239 naar 192 bedrijven. Het aantal melkkoeien nam in dezelfde periode toe met 34%, van 17.175 naar 23.088 melkkoeien. Het gemiddeld aantal dieren per bedrijf nam toe van 72 in 2010 naar 120 in 2022. Landelijk was er sprake van een daling van het aantal bedrijven met 26% en een toename van het aantal dieren met 6%. In 2010 waren er geen bedrijven met een omvang van meer dan 350 melkkoeien, in 2022 waren er 5 bedrijven met een dergelijke omvang.
- Van de 162 gespecialiseerde melkveebedrijven had 62% (101 stuks) in 2022 een intensiteit van >2,0 GVE/ha. Door de aangescherpte Europese mestwetgeving zal dit aantal, voor wat betreft mestafzet, vanaf 2023 op papier toenemen.
- In 2021 werd op 75% van de Zeeuwse bedrijven weidegang toegepast, waardoor voor 68% van de melkkoeien weidegang van toepassing is.
- In provincies met vergelijkbaar beleid bedraagt de ammoniakemissie uit stallen voor volwassen melkkoeien gemiddeld 11,8 kg NH₃ per dierplaats per jaar. Bij een omvang van 23.088 melkkoeien, betreft dit een emissie van 272.000 kg NH₃ per jaar.
- Indien zowel het landwerk voor de ruwvoerteelt, als het werk aan de koeien volledig zelf wordt uitgevoerd, kan één FTE 60 koeien verzorgen. Een melkveehouder werkt meer dan 40 uur per week en kan alleen 100 koeien houden. Een bedrijf met een omvang van ±120 melkkoeien wordt beschouwd als een volwaardig bedrijf waar een gezinsinkomen uit kan worden behaald, indien dit zonder personeel wordt gedaan. Het uitbesteden van een gedeelte van het werk (landwerk, insemineren, klauwbekappen) is dan noodzakelijk.

Verdeling aantal bedrijven en aantal melkkoeien over de grootteklassen

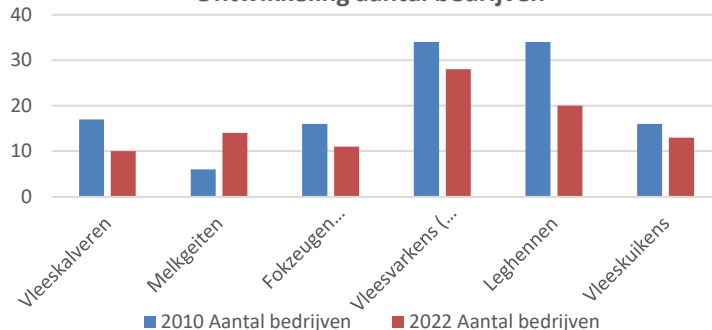

Intensieve veehouderij - ontwikkeling

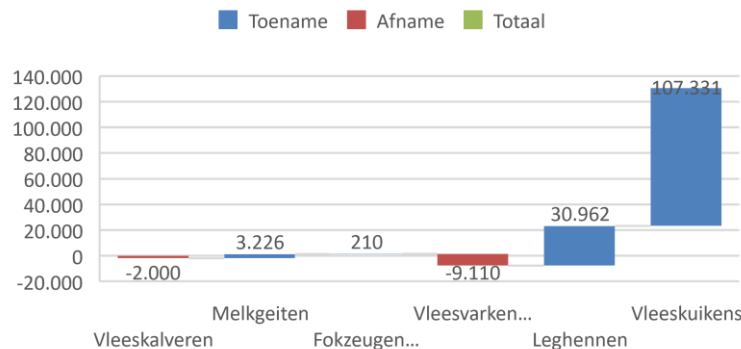

- Het aantal intensieve veehouderijbedrijven in Zeeland is relatief beperkt, zo ook het aantal dieren. Behalve in de leghennenhoudery, is het gemiddeld aantal dieren per bedrijf (aanzienlijk) kleiner dan het landelijk gemiddelde. Uitgezonderd de melkgeitenhoudery, is het aantal bedrijven bij alle diersoorten afgenomen. Het aantal gehouden vleeskalveren en vleesvarkens is ook afgenomen. In de overige sectoren is het aantal dieren (iets) toegenomen, de gemiddelde omvang van de bedrijven is hierdoor ook toegenomen.
- In 2022 waren er in Zeeland:
 - 44 varkensbedrijven, waarvan 28 vleesvarkensbedrijven.
 - 36 pluimveebedrijven, waarvan 20 legkippen en 13 vleeskuikens
 - 10 bedrijven met vleeskalveren
 - 14 bedrijven met melkgeiten.
- Het grootste gedeelte van de intensieve bedrijven in Zeeland heeft een omvang kleiner dan wat als volwaardig wordt beschouwd. Het betreft mogelijk een gemengd bedrijf, een neventak of men heeft er een baan naast.
- Ondernemers die hebben willen groeien, zullen dit veelal de afgelopen jaren ook gedaan hebben. De kleinere bedrijven zullen naar verwachting niet meer dergelijke groeistappen maken, maar zijn mogelijk nog wel interessant als nevenlocatie voor ondernemers die wel willen groeien.
- Het aantal intensieve bedrijven zal de komende jaren naar verwachting afnemen, de mate en snelheid hangt af van regelgeving, zoals noodzakelijke investeringen in emissiereductie en dierenwelzijn.

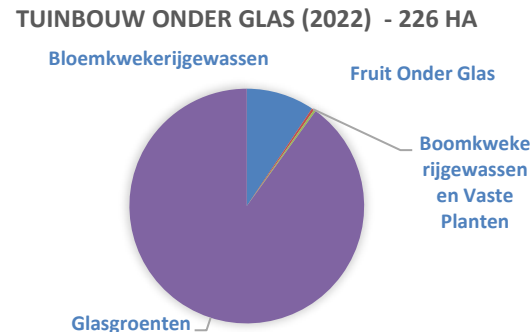
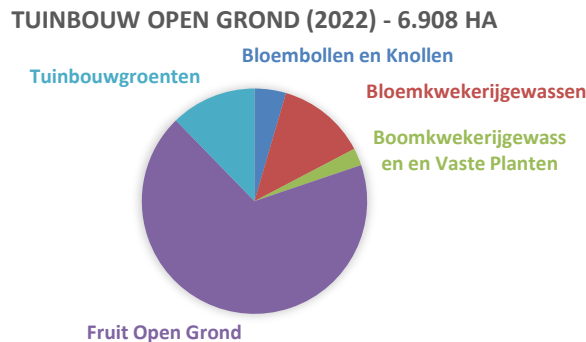
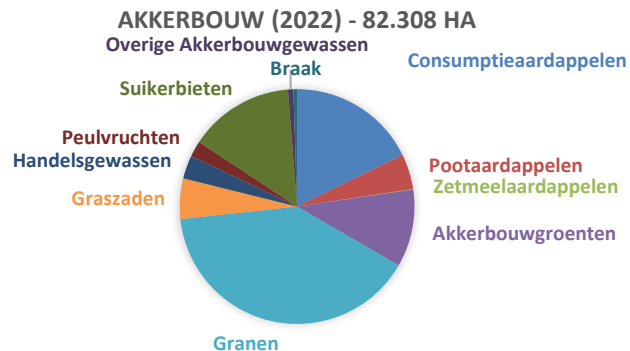
Ontwikkeling aantal bedrijven

Ontwikkeling aantal dieren intensieve sectoren 2010-2022

- Tussen 2010 en 2022 vond een schaalvergroting plaats in de plantaardige sectoren, de wijze waarop verschilt per sector.
- Het aantal bedrijven met akkerbouw daalde met 14% en de oppervlakte akkerbouw daalde met 5%. Het areaal per akkerbouwbedrijf steeg van 41 ha in 2010 naar 44 ha in 2022.
- Het aantal bedrijven met tuinbouw open grond daalde met 2% en het areaal tuinbouw open grond nam met 13% toe. De omvang van tuinbouw open grond op een bedrijf nam toe met 25% van 13 ha in 2010 naar 16 ha in 2022.
- Het aantal bedrijven met tuinbouw onder glas nam met 36% af, terwijl het areaal tuinbouw onder glas met 10% steeg. Het areaal glastuinbouw per bedrijf steeg van 2,3 ha in 2010 naar 3,8 ha in 2022.

- Tussen 2010 en 2022 vond een bepaalde verschuiving plaats van akkerbouwteelten naar teelten met een hoger rendement in de tuinbouw open grond en tuinbouw onder glas.
- De standaardopbrengst (SO) varieert sterk per gewas. Deze standaardopbrengst wordt berekend op basis van een gestandaardiseerde opbrengst in € per ha die op jaarbasis wordt behaald.
 - In werkelijkheid bestaan verschillen tussen jaren, tussen ondernemers, tussen bodemsoorten, etc.
 - In de standaardopbrengst wordt geen rekening gehouden met de kostprijs van de teelt, deze varieert sterk tussen gewassen.
- In de provincie Zeeland zijn een aantal plantaardige landbouwsectoren die elders in Nederland van (economisch) belang zijn maar beperkt vertegenwoordigd. Dit hangt samen met de bodemsoort en historische ontwikkelingen.

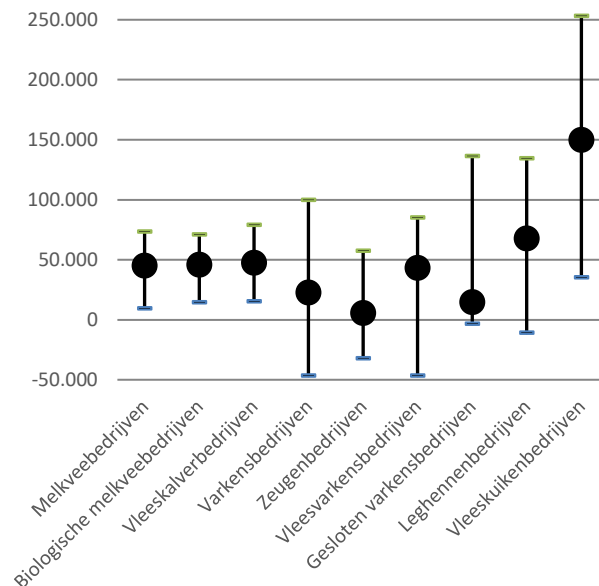
Teelt	Standaardopbrengst (€/ha)
Wintertarwe	1.920
Wintergerst	1.560
Erwten (droogt te oogsten)	955
Consumptieaardappelen	7.410
Suikerbieten	3.230
Poot- en plantuien	7.110
Winterpeen	10.700
Aardbeien, open grond	49.100
Peren	18.800
Bloemkool	13.800
Paprika (onder glas)	383.000
Anjers (onder glas)	609.000
Rozen (onder glas)	1.304.000

Investeringscapaciteit

- De investeringscapaciteit van bedrijven hangt af van rendement en solvabiliteit:
 - Na de investering moet het bedrijf rendabel blijven, hiervoor is een solvabiliteit (aandeel eigen vermogen) van minimaal 30% noodzakelijk.
 - Om eigen arbeid en geïnvesteerd eigen vermogen voldoende te belonen is een rentabiliteit >100% vereist.
 - In geval van een hoge solvabiliteit zal een financiële instelling bereid zijn bijkomende investeringen te financieren, maar komt dit de rentabiliteit van het bedrijf niet ten goede als hier geen bijkomende inkomsten tegenover staan. Kleine veranderingen in kostprijs kunnen een relatief groot inkomenseffect hebben.
 - Er is, zowel binnen als tussen sectoren, een grote spreiding in inkomen. Ga voor investeringscapaciteit niet uit van een gemiddeld bedrijf, maar let ook op de spreiding.
- De melkveehouderij beschikt over veel kapitaal (grond en gebouwen), maar kent een relatief laag rendement. Voor het verkrijgen van financiering zal niet de solvabiliteit, maar de rentabiliteit het knelpunt zijn:
 - Gemiddelde solvabiliteit op melkveebedrijven is hoog en stijgt. Eind 2020 gemiddeld 73%, de spreiding is fors.
 - De rentabiliteit bedraagt gemiddeld (2010-2021) <92%, gemiddeld hebben alleen bedrijven met een SO van >€500.000 (>180 melkkoeien) een rentabiliteit >100%. (Er zijn circa 35 bedrijven in Zeeland met een dergelijke omvang).
- De intensieve veehouderij is ook intensief bij de benodigde investeringen. Voor hen is de solvabiliteit van het bedrijf begrenzend:
 - De rentabiliteit van de varkenshouderij bedraagt gemiddeld (2010-2021) 100,2%
 - Het inkomensverschil tussen mediaan en de 80% waarneming varieert van €50.000 tot €100.000
 - Het gemiddelde inkomen is €55.000, dit betekent geen extra investeringsruimte. De 80% waarneming heeft gemiddeld jaarlijks €40.000 extra ruimte. Bij 16-17% jaarkosten komt dit overeen met een investering van €250.000.

Inkomen uit het bedrijf per onbetaalde a.j.e. in 2021: gemiddeld en grenzen waarbinnen 20% en 80% van de bedrijven vallen (€)

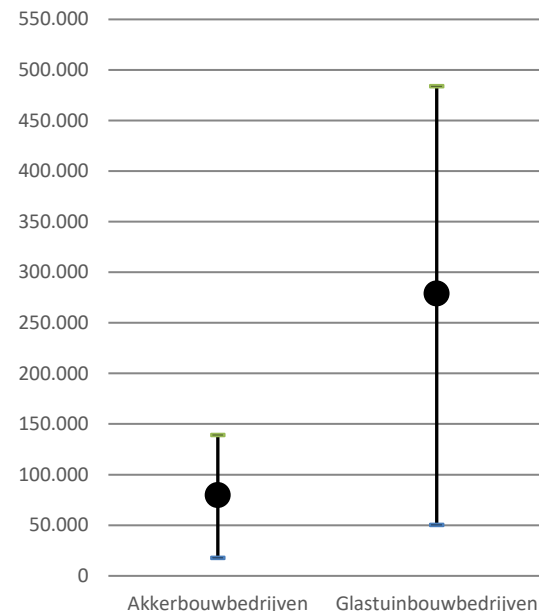

Investeringscapaciteit

- De akkerbouw, fruitteelt en opengrondgroentensector beschikken over veel kapitaal (grond) en een hoge solvabiliteit (>70%), maar kennen een relatief laag rendement (gemiddeld 2010-2021 <100%). Voor het verkrijgen van financiering zal niet de solvabiliteit, maar de rentabiliteit het knelpunt zijn. Naarmate de bedrijfsomvang stijgt neemt in de akkerbouw gemiddeld genomen de rentabiliteit toe (als gevolg van een hogere arbeidsefficiëntie), maar daalt de solvabiliteit.
- Het gemiddelde glastuinbouwbedrijf kent een hoge solvabiliteit (>60%), maar de spreiding is fors. Voor bedrijven met een lage solvabiliteit zal het aangaan van een bijkomende lening niet vanzelfsprekend zijn. Op de grootste bedrijven is het aandeel bedrijven met een lage solvabiliteit het hoogst.
- Op glastuinbouwbedrijven is de gemiddelde rentabiliteit >100%. Er bestaat echter een extreme spreiding in het inkomen dat een onbetaalde arbeidskracht (in arbeidsjaareenheid) weet te realiseren; gemiddelde cijfers zijn absoluut niet representatief voor individuele bedrijven. Voor een aantal glastuinbouwbedrijven kan een bijkomende investering tot financiële problemen leiden.
- De grote spreiding hangt samen met de diversiteit in teelten, grootte, bedrijfsinrichting en kosten- en opbrengstenstructuur (waaronder kapitaalintensiviteit en rol in de energiemarkt in geval van glastuinbouw).

Inkomen uit het bedrijf per onbetaalde a.j.e.: gemiddeld en grenzen waarbinnen 20% en 80% van de bedrijven vallen (€)

- De landbouw heeft, en krijgt, te maken met diverse uitdagingen. Per sector is het accent op de een of andere uitdaging verschillend. Zo is voor de melkveehouderij het Europese en Nederlandse mestbeleid van grote invloed, terwijl bij de intensievere sectoren het accent ligt op stikstofreductie uit stallen en dierenwelzijn. In de plantaardige teelten ligt het accent meer op waterkwantiteit en -kwaliteit en klimaatadaptatie.
- In zijn algemeen kan worden gesteld:
 - De meeste duurzaamheidsmaatregelen werken kostprijsverhogend en leiden niet direct tot een beter rendement, hierdoor leiden ze tot verdergaande en soms versnelde schaalvergroting. De bedrijven met een grotere omvang zijn over het algemeen beter in staat om de lasten van deze investeringen ook te dragen.
 - Bij een opeenstapeling van benodigde duurzaamheidsinvesteringen (én dierenwelzijn, én stikstofreductie, én energietransitie in de dierlijke sectoren bijvoorbeeld) is er onvoldoende investeringsruimte om deze, binnen korte termijn, te realiseren. Niet alles kan tegelijk, aandacht voor adequate volgorde en fasering is van belang.
 - Investeren tégen het normale investeringsritme in is duurder door een toename van de jaarkosten (afschrijving) en dient te worden voorkomen. Het verstrekken van subsidie kan het toenemen van de kosten compenseren.
 - Verplichte (grote) investeringen, in bijvoorbeeld staltechnieken, zijn vaak een hard keuzemoment voor ondernemers om keuzes te maken over de toekomst van het bedrijf (stoppen, doorgaan, groeien, consolideren).
 - Financierbaarheid van investeringen is op dit moment lastiger vanwege de onzekerheden over het huidige beleid.
- In de intensieve sectoren kan een kleine verbetering in de productiekenmerken (verlaging van de kostprijs en/of een verbetering van efficiëntie, bv verlaging kostprijs/uitval), door de grote aantallen een aanzienlijke impact hebben op de omzet. In de melkveehouderij is dit effect beperkter.

- De Europese en Nederlandse (voorgenomen) mestwetgeving hebben een grote impact op de melkveehouderij. Er liggen ook nog andere uitdagingen ten aanzien van stikstofdoelen en klimaateffecten en -regelgeving. Voor een aantal uitdagingen zijn reeds doelen geformuleerd, maar is nog niet helder hoe deze moeten worden doorvertaald naar het individuele bedrijf en wat dit op specifiek bedrijfsniveau betekent voor de ondernemer. De uitdagingen hebben onder andere (niet limitatief) betrekking op de volgende onderdelen:
 - 7de actieprogramma kader richtlijn water (verlies derogatie, verlaging gebruiksnorm grasland, 3 meter brede bufferstroken langs waterlopen, gebruiksnormen 20% lager in verontreinigde gebieden).
 - Het verlagen van de gebruiksnorm en het verplichten van bufferstroken leidt tot een afname van de plaatsingsruimte voor dierlijke mest, hierdoor kan op bedrijfsniveau een mestoverschot ontstaan. Binnen de huidige regelgeving dient deze mest afgevoerd te worden, waardoor mestafzetkosten gemaakt moeten worden. In het nieuwe beleid (zie volgende bullet) betekent dit dat er een groter oppervlak grond onder het bedrijf gelegd moet worden.
 - Voorgenomen Nederlands mestbeleid (alle melkveehouderijen grondgebonden in 2032, dat wil zeggen: alle mest op eigen grond af kunnen zetten, eventueel grond duurzaam onder het bedrijf brengen door samenwerking met een akkerbouwer, binnen 20 km, max 2 GVE/ha) (uitgaande van laatst gepubliceerde addendum).
 - Precieze definitie is nog niet bekend, maar wel enorm bepalend voor het effect van deze maatregel. Volgens de laatst bekende uitleg is duurzame samenwerking met een akkerbouwer mogelijk om voldoende grond onder het bedrijf te krijgen. In Zeeland is veel akkerbouwgrond aanwezig, hierdoor is het naar verwachting gemakkelijker om een duurzame samenwerking te realiseren.
 - Bijdragen aan het behalen van stikstofdoelen: verwachte aanpassing Besluit emissiearme huisvesting (Aanpassing voorzien per 1-1-2025, naar verwachting een strengere norm voor nieuw te bouwen stallen en opname van verplichting om bestaande stallen aan te passen, overgangstermijn hiervoor voorzien).
 - Een aanzienlijk deel van de melkveehouderijbedrijven zal niet de benodigde investeringscapaciteit hebben om deze investering te doen en (versneld) stoppen.
 - Het is van belang dat het effect van de maatregel aantoonbaar is en er voldoende juridische zekerheid is bij toepassing van dergelijke technieken, zowel voor de ondernemer als overheid.
- Daarnaast komen er nog uitdagingen op de ondernemer af vanuit klimaatdoelen en mogelijk ook het convenant dierwaardige veehouderij. Vanuit de klimaatdoelen zal er meer focus komen op de uitstoot van methaan en CO₂. Ook klimaatadaptatie is een onderdeel van de bedrijfsvoering waar uitdagingen liggen. Voor de teelt van ruwvoer is de beschikbaarheid van voldoende zoetwater van belang. Er zal ook van de melkveehouderij worden verwacht dat men bijdraagt aan het langer vasthouden en bergen van regenwater.

- De belangrijkste uitdagingen voor de intensieve veehouderij hebben betrekking op stikstofreductie, dierenwelzijn en de energietransitie.
- Eisen ten aanzien van dierenwelzijn vanuit de maatschappij houden onder andere meer ruimte per dier in, door bijvoorbeeld vrijloopkraamhok en/of (buiten)uitloop:
 - De eisen kunnen worden opgelegd indien de ondernemer kiest voor het produceren onder een concept of vanuit wettelijke eisen.
 - Bij productie onder een concept wordt de meerprijs (gedeeltelijk) betaald door hogere opbrengsten. Omvang van bedrijf en stallen is gemaximeerd.
 - Voor de kostprijs is van belang of de extra ruimte binnen de bestaande stalmuren gerealiseerd moet worden of dat het staloppervlak kan worden vergroot buiten de muren.
- Investerings in emissiereducerende technieken:
 - In de pluimvee- en varkenshouderij is al het nodige gedaan aan emissiereductie. In de varkenshouderij wordt gemiddeld al 50% emissie gereduceerd. Door toepassing van luchtwassers kan de reductie verder worden verhoogd. In de pluimveehouderij is een beperkter aantal technieken beschikbaar en is reductie van fijnstof een issue.
 - In de melkgeiten- en vleeskalverhouderij worden nagenoeg geen emissiereducerende technieken toegepast, aangezien dit vanuit het Besluit emissiearme huisvesting pas sinds kort verplicht is. Het ontbreekt aan goedgekeurde brongerichte stalsystemen, die ook bijdragen aan een beter stalklimaat. Toepassing van een luchtwasser is nagenoeg de enige optie en wordt niet enthousiast ontvangen.
 - Ook in de varkenshouderij wordt steeds meer ingezet op brongerichte emissiereductie, aangezien dit ook voordelen biedt voor het stalklimaat van de dieren en eventuele mestverwerking. De ontwikkeling en erkenning van deze systemen kost meer tijd dan verwacht en de gemeten reductiepercentages zijn lager dan met een luchtwasser behaald zou kunnen worden.
 - Op basis van de veronderstelde emissiereductie per sector lijkt een reductie van de ammoniakemissie van circa 50% mogelijk indien wordt ingezet op de meest reducerende technieken, dit komt overeen met ongeveer 188.000 kg NH₃ wat 30% van het richtinggevend reductiedoel van 631.000 kg NH₃ zou bedragen).

- In de plantaardige landbouwsectoren spelen stikstofemissies in de vorm van ammoniak maar een beperkte rol. Wel gaat de nodige aandacht uit naar stikstof als belangrijk nutriënt in bemesting. Dierlijke mest enerzijds en de productie van (eiwitrijke) voeders anderzijds dragen bij aan kringlooplandbouw waarin de veeteelt en plantaardige landbouwsectoren een rol spelen. De plantaardige landbouwsectoren kunnen geconfronteerd worden met ongewenste neveneffecten als gevolg van gemaakte keuzes voor de veehouderij.
- Voor plantaardige landbouwsectoren hebben waterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie (omgaan met droogte, extreme weersomstandigheden, verzilting, etc.) binnen de gebiedsopgaves prioriteit. Vergunningverlening en gebiedsafstemming kunnen bepalend zijn.
- Om de waterkwaliteit te verbeteren worden steeds hogere eisen gesteld aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dit heeft impact op het aantal gewasbeschermingsmiddelen dat in de landbouwsector kan worden toegepast en op de manier van toedienen (driftreducerende en precisietechnieken). Een aantal technieken heeft een hoge kostprijs en wordt alleen toegepast in hoogrenderende teelten.
- Omdat in de provincie Zeeland de plantaardige landbouwsectoren een groot areaal beslaan, is de kans reëel dat deze sectoren een rol zullen moeten spelen als bijkomende natuur en biodiversiteit wordt gecreëerd (overgangsgebied rond Natura2000-gebied en groenblauwe dooradering).
 - De onrust naar aanleiding van de stikstofcrisis in de veehouderijsectoren leidt ook tot onrust in de plantaardige landbouwsectoren. Dit geldt zeker voor maatregelen die betrekking hebben op natuur en biodiversiteit.
- Behalve de glastuinbouwsector kunnen ook de overige landbouwsectoren een rol spelen in de energietransitie die noodzakelijk is om de klimaatverandering een halt toe te roepen. Verschillende sectoren zien mogelijkheden om bijkomende zonnepanelen te plaatsen op loodsen of een middelgrote windturbine te plaatsen. De capaciteit op het elektriciteitsnet op het platteland is hierin een beperkende factor.

- Om kennishiaten in het Gebiedsprogramma voor de provincie Zeeland in te vullen, lijkt bijkomend onderzoek zinvol.
- In het Gebiedsprogramma 0.5 zijn een hele range maatregelen opgenomen om bij te dragen aan de verschillende gebiedsopgaves. Het aanvullen en toetsen van deze maatregelen op hun bijdrage aan de verschillende gebiedsopgaves geeft noodzakelijk inzicht in de (afstand tot) realisatie van de opgave. Ook de kosten en het effect van maatregelen op de kostprijs voor de land- en tuinbouwer moeten op voorhand gekend zijn. Sommige maatregelen zijn eenvoudig toepasbaar, andere vragen meer investeringen, kennis, etc.
- Jaarlijks stopt landelijk 2% van de landbouwers, dit is de autonome ontwikkeling. Deze autonome ontwikkeling wordt versterkt door geplande en nog uit te werken wetgeving. Er kan doorgerekend worden wat hiervan de consequenties zijn in de provincie Zeeland.
- Met emissiearme staltechnieken in de veehouderij kan ongeveer 30% van het richtinggevend reductiedoel voor Zeeland worden gerealiseerd. Afhankelijk van de beleidskeuze voor maximale ammoniakreductie of een meer integrale aanpak kan het reductiepotentieel verschillen en kan gekozen worden uit andere emissiereducerende systemen.
- Met behulp van gegevens van de provincie Zeeland kan de locatie van alle landbouwbedrijven in beeld gebracht worden. Op basis van clusters van (veehouderij)bedrijven kunnen specifieke gebiedsgerichte maatregelen worden voorgesteld met een concrete bijdrage aan de realisatie van één of meerdere gebiedsopgave(s).
- Voor de pilot met betrekking tot landschapsgronden is het een meerwaarde om inzicht te hebben in de grondbeweging in Zeeland. Ook is noodzakelijk om in beeld te brengen aan welk bedrag gronden afgewaardeerd dienen te worden in functie van een rendabele bedrijfsvoering voor een landbouwer.